

ליקוטי ופסקי הלכות

"חוקי חיים"

ותלמד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

סבון, משהה ג'ל בשבת

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש, נא לשלוח לכמה
שיותר אנשים כדי שיגיע הלכות אלו
לבתי בני ישראל, לתועלת הציבור,
וכך יש לכם יד בהפצת תורה
ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים
[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

ליקוטי זפסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תלמידי חכמים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

184

סבון, משחה וג'ל בשבת | בלק [א"י] - חקת בלק [חול] תש"פ

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

איסור ממחך וממרח

איסור ממחך

א. אחד מל"ט מלאכות בשבת הוא האיסור ממחך, דהיינו החלקת העור המופשט מן הבהמה על ידי הסרת השער ממנו (משנה שבת דף ע"ג ע"א), ולכן כל המחליק משטח מסויים כגון עץ ואבן חייב משום ממחך (גמ' שבת דף ע"ה ע"ב).

איסור ממרח

ב. איסור ממרח הינו תולדה של ממחך, וממרח היינו שמרח דבר עב על משטח וממלא הגומות עד שפני המשטח נהיה חלק.
ג. **שעוה על נקב בחבית.** לכן כשיש נקב בצדו של חבית ונוזל ממנו יין, אסור לסתום הנקב ע"י שממרח ומחליק השעוה בנקב, וחייב בו משום ממחך (גמ' שבת דף קמ"ז ע"ב, שו"ע סי' ש"ד סי"א).
ד. **משחה על גבי רטיה.** כן המורח משחה על גבי רטיה ומחליק את פניה חייב משום ממחך (גמ' שבת דף ע"ה ע"ב) דהיינו שמחליק הגומות שברטיה (רש"י עירובין דף ק"ב ע"ב ד"ה שהוא, מ"ב סי' שכ"ח סקפ"א), או משום מריחת משחה על הפצע עצמו (פסקי הר"ד).

סוגי חומר ששייך בהם ממרח

מקורות בש"ס ופוסקים

ה. דנו הפוסקים בכמה סוגי חומר ובאיזה מהם שייך איסור ממרח, ונביא מקורות בגמ' וראשונים על כמה סוגי חומר ובמה שדנו הפוסקים עליהם, וזה יהיה כמקור והקדמה לדון בחומרים המצויים היום.
ו. **שעוה.** הגמ' אסרה להחליק שעוה למלאות נקב בחבית כנ"ל. שעוה הוא דבר קשה אמנם גמיש שאפשר להחליק ולמתוח אותו ולקבוע בו צורה.
ז. **שמן עב.** מן התורה מותר לסתום נקב החבית בשמן עב שלא שייך בו ממרח, מ"מ אסרו חכמים לסתום הנקב גם עם שמן עב משום גזרה אטו שעוה ויבוא לידי ממרח (גמ' שבת דף קמ"ז ע"ב), וכפשוטו האיסור דרבנן הוא דוקא לגבי חבית שאסור להשתמש בשמן עב שמא יבוא להשתמש בשעוה שבו שייך ממרח, לא ששייך ממרח בשמן עב.
ח. איך אין אנו יודעים בדיוק מהו הסמיכות של שמן עב שעליו דיברה הגמ', אמנם הוא דבר שאפשר לסתום בו נקב של חבית שלא תצא ממנו יין, ויתכן שהוא כעין סמיכות של שמן תעשייתי שמשמשים בו בבתי חרושת, וכמו 'מינויז' שהוא עב ומוצק אבל רך כמו משחת שיניים, אבל משהו נוזלי שמשפך כשאר נוזלים, יתכן מאד שאינו בכלל הגזרה של שמן עב שאינו דומה כלל לשעוה.
ט. **שומן וחלב.** שומן וחלב הם דברים קשים כשהם קר אבל גמישים, וכשמחממים אותם נמסים ונהפכים לנוזלים, וכשהם קשים נחלקו הפוסקים אם דינם כשעוה או כשמן עב. י"א שדינם כשעוה ויש בהם איסור ממרח מן התורה (א"ד, ח"א כלל ל"ד ס"ז, מ"ב סי' ש"ד סקמ"ה), ויש הס"ל שדינם כשמן עב הנ"ל (לשון הראב"ן סי' ש"פ, רמב"ם פכ"ג שבת ה"א, עי' ארחות שבת פי"ז הע' מ).
י. **שמן רגיל שאינו עב,** אין בו משום ממרח אפילו מדרבנן, ולכן מותר לסוך בשמן בשבת (שו"ע סי' שכ"ז ס"א) או למרח אותו על מכה (שו"ע סי' שכ"ח סכ"ב).
יא. **רוק.** הראשונים כתבו שיש איסור למרח רוק על גבי קרקע (רש"י שבת דף קכ"א ע"ב ד"ה רוק, ארחות חיים למהר"א מלוניל שבת סי' קכ"ג, טור סי' שט"ז, מג"א סקכ"ד), וכבר הקשו עליהם שהלא רוק הוא דבר נוזלי הרבה יותר משמן ואיזה איסור של מירוח שייך בו.

יב. ויש שמסבירים שמירי שהרוק מונח ע"ג קרקע ומעורב בעפר והעפר נמרח בשווה על פני הקרקע, ונמצא שמלאכת המירוח נעשית בעפר המגובל ולא ברוק לבד (ארחות שבת שם, נשמת השבת ח"ה סי' קצ"א).
יג. ויש שמיישבים שמירי ברוק שבא מחמת חולי דלקת ריאות שהוא ליחה עב ביותר ודומה לשמן עב הנ"ל ורק בזה דנו לומר שיש בו משום ממרח (אחרונים).

השתמשות בסבון בשבת

סבון מוצק קשה [Bar of Soap]

יד. **משום איסור נולד.** כשמשתמשים בסבון מוצק וקשה כאבן, נחלקו הפוסקים אם יש בו משום איסור נולד משום שדומה לריסוק שלג וברד האסורים משום נולד (שו"ע סי' ש"כ ס"ט), י"א שאין בו משום איסור נולד שדוקא בשלג וברד שעומדים למימיהם אסור משום נולד וגזרה משום סחיטת פירות העומדים למשקין, אבל סבון שאינו עומד למשקין שלא צריכים למים היוצא ממנו, מותר לכתחילה (מג"א סי' שכ"ז סק"א בשם שלטי גבורים).
טו. אבל רוב הפוסקים נוקטים לאסור השתמשות בסבון מוצק משום איסור נולד (מרדכי, סמ"ג, טור) וכן נוהגים (רמ"א סי' שכ"ז ס"י).
טז. **משום איסור ממחך.** בהשתמשות בסבון מוצק אין בו איסור משום ממחך בזה שמחליק את פני הסבון שיהיה חלק, שהרי אין לו שום ענין שיהיה חלק ואין כוונתו כלל להחליק פני הסבון, ואין בו חשיבות מלאכה כלל (ארחות שבת פט"ו הע' צ"ב, פי"ז הע' ל"ט).
יז. **משום ממרח.** וגם משום ממרח על הגוף אין בו שהרי משתמשים בסבון עם מים ושכבת סבון החיצונית נמס מיד במים, ואין בו ממשות במה שממרח על הגוף חוץ ממים שמעורב עם סבון (שו"ת באר משה ח"א סי' ל"ז).
יח. **למעשה.** מנהג ישראל להחמיר בזה לא להשתמש בסבון מוצק קשה (מ"ב סי' שכ"ז סק"ל).

משחת סבון [Soap Cream], סבון מוצק רך [Soft bar of Soap]

יט. יש סוג סבון שהוא רך אמנם מוצק וסמיך הדומה בסמיכותו למשחת שיניים [סבון נוזלי המצוי היום, נדון בו אח"כ (אות כ"ד)], וכן סבון מוצק בצורה רגילה רק שאינו קשה כאבן אלא רך ואפשר לשנות צורתו כעין שעוה.
כ. **משום נולד.** במשחת סבון יתכן שאין בו משום נולד, שהרי תחילתו רך וסופו רך (קצות השלחן סי' קל"ח בדה"ש סק"א), וסבון מוצק רך, אולי יש בו משום נולד שהרי הוא מוצק ובסופו נוזלי ודומה לשומן וחלב.
כא. **משום ממרח.** נחלקו הפוסקים אם יש בו משום ממרח כשמורחים אותו על ידיו או גופו וכדומה. יש האוסרים משום איסור ממרח (תפארת ישראל הובא במ"ב סי' שכ"ז סק"ל).
כב. אבל הרבה תמהים עליו וחולקים וס"ל שמאחר שאינו מעוניין כלל שיהיה מריחת סבון חלק על ידיו להחליק פניו, אדרבה הוא רוחץ ידיו מיד ומסיר הסבון מידי, בזה אין איסור ממרח כלל (קצות השלחן סי' קמ"ז בדי השלחן סק"כ ד"ה וצבע השפתים).
כג. **למעשה.** לכן אע"פ שמעיקר הדין היה מותר להשתמש במיני סבון אלו, מ"מ מאחר שנוהגין בהם איסור גם במשחת סבון וסבון רך (מ"ב סק"ל), הרי הם מדברים המותרים שנוהג בהם איסור, ולכן לכתחילה אין להשתמש בהם (הגרשז"א, שש"כ פי"ד הע' מ"ט).

סבון נוזלי [Liquid Soap]

כ. סבון נוזלי המצוי כהיום בין סבון נוזלי לשיטפת כלים ובין סבון רחצה לגוף, הוא נוזלי לגמרי ואינו מוצק כלל אלא סמיך אבל עדיין נשפך כשאר נוזלים וגם גולש ויורד על משטח שנוטה קצת למטה, ולכן הוא יותר דומה לשמן רגיל (אות י) ולא לשמן עב שאינו נשפך (אות ז), ולכן דנו בו הפוסקים האם מותר להשתמש בו בשבת.

כה. **ממרח בקצף [lathers]**. יש שחשש משום חשש איסור ממרח והסביר האגרות משה שכשמשתמשים בו במים נעשה בו קצף והקצף מתפשט יותר ממה שהיה בתחילה ובה אינו ברור לו אם אין בו משום ממרח (ש"ת אג"מ א"ח ח"א סי' ק"ג) וכך נוהגים תלמידיו לאסור (ש"ת רבבות אפרים ח"ד סי' ס"ה ב).

כו. **לדלל במים**. ולדעת האוסרים, אפשר לדלל הסבון הנוזלי במים הרבה עד שהוא ממש כמים ואז אפשר להשתמש בו בשבת, "א שצריך לדלל אותו קודם שבת (ש"ת אז נדברו ח"א סי' ע"ט אות כ"ג), ויש שמתירים לדלל אותו במים אף בשבת (קצוה"ש סי' קכ"ז הע"י ג).

כז. מ"מ רוב פוסקים מתירים להשתמש בו לכתחילה כמו שהוא, שהרי ודאי אין ממרח בקצף שמתרבה ע"י עירובו במים יותר מהסבון עצמו שהוא עב יותר, ואינו מובן למה להקצף יגרום יותר לאיסור ממרח (הגרש"א, מעדני השלחן עמ' ק"ח, הגר"ש"א, קובץ תשובות ח"א סי' ל"ח, הגר"ח"פ שיינברג, ארחות שבת פ"ז אות כ"ז).

כח. **משום נזל**. אין חשש נזל בקצף ואבעבעות שנוצרים ע"י סבון ומים, שהרי אין בהם ממש (גינת ורדים כלל ג' סי' י"ד, קצות השלחן סי' קמ"ו בדה"ש סוף סק"ב).

כט. **למעשה**. ולכן מותר לכתחילה להשתמש בסבון נוזלי בשבת בין בכלים ובין לרחיצה אף שהוא סמיך כל שהוא נשפך דרך שפיכה כשאר נוזלים (הגר"ח קנייבסקי בשם החזו"א), ואין צריכים להכנינו ולדללו עם מים קודם שבת, שהרי אף בסבון מוצק וקשה אין איסורו ברור כ"כ כנ"ל (אות י"ד) אם לא משום שנהגו בו איסור (אות כ"ג), כ"ש בסבון נוזלי שאין בו שום צד איסור.

סוגי משחה, ג'ל ושמינים [Creams, Gels Oils]

ל. בחיי יום יום של בני אדם ישנם הרבה סוגי משחות, שמינים, גלים וכדומה שמשתמשים בהם, חלקם לצורך רפואה וחלקם לצורך היגיינת הגוף, או לטיפוח העור, ונביא כאן כמה כללים לגבי השתמשותם בשבת.

לצורך רפואה

לא. חולה שאין בו סכנה ואינו נפל למשכב מחמת חולי או שאינו מוגדר כחולה בכל גופו אסור לו לקחת תרופות בשבת משום גזירת שחיקת סממנים (שו"ע סי' שכ"ח ס"א), שיש חשש שמא יבוא לטחון או לבשל דברים כדי לייצר תרופות לרפואתו.

לב. אבל כשיש בו סכנה, או שהוא חולה כל גופו, או שנפל למשכב דהיינו שאינו יכול לתפקד כהרגלו אפילו אם אינו נכנס למטה (חוט שני ח"ד פפ"ט סק"ו), מותר לקחת תרופות, וכן מותר להשתמש במשחות לצורך רפואה, כשיש חשש זיהום בפצע או בכוויה, או כשיש כבר דלקת וצריך משחה אנטיביוטית, אבל עכ"פ צריך למרוח הקרם באופן המותר כיבואר.

משחה המיועדת להיבלע תוך העור

לג. איסור ממרח הוא כשרוצים להחליק דבר ע"י משחה שיהיה חלק ובאופן שוה, ולכן כשמורחים משחה שהיא סמיך ומוצק על העור והמשחה נשארת מעל העור באופן אחיד ועי"ז נהיה חלק יש בו איסור ממרח, אבל בסוג משחה שדרך שימושו הוא להבליע כולו לתוך העור ולא להשאיר שכבה ממנה מעל העור, כשמבליעים כולו לתוך העור, נוקטים כמה פוסקים שאין בו משום איסור ממרח (ע"פ מג"א סי' שט"ז סק"ד).

לד. **בחולה שאין בו סכנה**. ולכן התירו הפוסקים לעשות כן בשבת עכ"פ בחולה אפילו שאין בו סכנה (דעת תורה סכ"ו, שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' כ') אבל יקפיד להבליע כולו לתוך העור ולא להשאיר שום משחה על גבי העור (הגרש"א, שו"ת פ"ג הע"י נ"ח), אבל אין לסמוך ע"ז שלא במקום חולי.

אופן המותר לשים משחה

לה. **הוצאת משחה מהשופרת [tube]**. מותר לדחוק השפופרת ולהוציא המשחה ממנה, ועצם הוצאת המשחה מהשפופרת באופן אחיד וחלק אין בה

משום ממרח שהרי לא איכפת לו בצורה אלא כך הוא יוצא כדי שיוכל למדוד כמות הנצרכת (חוט שני).

לו. **לשים בלי למרוח**. כשיש צורך לשים איזה משחה, והוא סמיך ומוצק שבעצם יש בו משום איסור ממרח, מ"מ מותר להוציא המשחה ולשים ישירות במקום הנכון בלי למרוח כלל, או ע"י קיסם או כלי אחר, ואע"פ שבמשך הזמן ייבלע או ימרח המשחה מעצמו אין בזה איסור (חזו"א סי' נ"ב סק"ז, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ל"ג).

לז. **לשים ולכסות בתחבושת**. וכן מותר לשים משחה על פצע בלי למרוח, ואז לכסות עם תחבושת, אע"פ שבסגירת התחבושת תמרח המשחה מאליו, כי אינו מכוון למרוח המשחה והוא כלאחר יד.

לצורך תינוק

לח. **משחת טיטול**. תינוק יש לו דין כחולה שאין בו סכנה, ולכן כשעורו מגורד, מותר לשים שם משחה בלי למרוח, ואז אפשר לסגור הטיטול והמשחה תמרח לבד, ושכמגורד הרבה ויש כאב חזק, או שהוא במקום שאין שם טיטול, מותר גם למרוח ע"י שינוי כגון בידידת כל כפית או להבליע כולו תוך הגוף כנ"ל (אות ל"ד).

לט. **גל לבקיעת שיניים**. כן מותר לשים גל בפה כשסובל התינוק מבקיעת שיניים כגון אורג'ל, וכשהוא סמיך כמו משחה, יש לשים אותו בפה עם ידידת של כפית וכדומה.

מ. **לאחר ברית**. וכן לאחר ברית מותר לשים משחה כמו ויטה-מרפן Bepanthen plus, Vita Merfen, Bacitracin במקום כפי הוראת המוהל, בלי למרוח, ולסגור הטיטול כרגיל.

מא. וכן מותר לשים משחה להנקה או משחה לטיפול בטחורים על המקום בלי למרוח, וייבלע מעצמו.

אלקוג'ל

מב. **נוזלי**. מותר להשתמש בסוגי נוזלים לחיטוי לידים כגון אלקוהול או לרחוץ ידים עם מים וסבון נוזלי או סבון נוזלי רפואי לצורך שמירת היגיינה, בפרט בימים אלו שהתפשטה המחלה מסין, שיש צורך גדול לזה.

מג. **אלקוג'ל**. וכן מותר להשתמש באלקוג'ל וכדומה, ואע"פ שהיא סמיך, מ"מ מותר לכתחילה ואין בו חשש ממרח, משום שהוא נשפך כדרך הנוזלים ודינו כשמן, ואף לדעת אלו שחששו בסבון נוזלי משום ממרח בקצף (לעיל אות כ"ה) מ"מ באלקוג'ל אין שום קצף, ולכן אף לזידים מותר.

צורך גוף

מד. **משחת שיוף [sun-cream]**. אסור לשבת בקרני אור השמש כשהכוונה הוא ליפות העור שיהיה אדום משום צובע בשבת (ע"פ שו"ע סי' שי"ג סכ"ה) מ"מ אם עצם ישיבה בשמש הוא תענוג מותר (ש"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ל"ב), מ"מ אסור למרוח משחת שיוף או להשתמש בשיוף סטיק (של ד"ר פישר) משום איסור ממרח, אבל כשיוצאים בשמש ויש חשש שמא יזקק ע"י קרני השמש, מותר להשתמש בספריי שיוף או שזיף חלב להגן על העור מקרני השמש.

מה. **משחת שיניים**. אין להשתמש במשחת שיניים בשבת, משום איסור ממרח כשמכניס המשחה לתוך פיו, שמשחת שיניים היא סמיך באופן ששייך בו ממרח, אבל מותר להדיח הפה במי פה (שו"ת באר משה ח"א סי' ל"ד).

מו. **וולין**. מותר להשתמש במשחת LG או KY משום שהוא נוזלי לגמרי ונשפך מלמעלה למטה ואין בו משום ממרח, אבל אין להשתמש בוולין [Vaseline] משום שהוא מוצק ויש בו איסור ממרח, מ"מ מותר להוציא קצת עם כפית וכדומה ולשים בלי למרוח בידיים (שו"ת באר משה ח"ב סי' ל').

מז. **דיאודורנט**. מותר להשתמש בדיאודורנט ספריי בשבת או ברול-און סטיק נוזלי למניעת זיעה, ואין בו משום מוליד ריח בגוף שעיקר כוונתו למניעת זיעה אבל אין להשתמש בסטיק דיאודורנט או חומר מוקשה אחר משום איסור ממרח.

מח. **ספריי ליתושים**. וכן מותר להשתמש בספריי להרחיק יתושים אבל לא בחומר מוקשה.

מט. **משחה לידים**. אין להשתמש במשחות או קרם למיניהם לעדן או לרפאות עור הידיים, אבל מותר למרוח הידים בשמן שהוא נוזלי במקום שאף הוא דרך בריאים לעשות כן, או שעושה כן רק להנאתו ולא לרפואה (הגרש"א), וכן מותר לנקות הידיים עם חומרים לניקוי ידים כשהוא נוזלי כגון Cetaphil אע"פ שהוא גם שומר על בריאת העור.

הגליון נתרם ע"י ידידנו
הרה"צ ר' ישראל יוסף שטרנבוך שליט"א
ומשפחתו לרגל הכנסת בנם היקר
כמר נתן צבי נ"י לעול התורה והמצוות
שתוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעש"ט ושירון נחת
דקדושה מכל יוצאי הלציהם במנוחת הנפש
ברכת מזל טוב שנגרלה לאביו
הנאמן ר' אפרים זלמן שליט"א
ולחמיו הרה"ק יהושע שמואל בלייער שליט"א
ולוקנו הנאמן הגדול מרן הראב"ד שליט"א
שמחת הבר מצוה יתקיים א"ה ביום שני
י"ד תמוז באולם שיע"ל סמינר גור רח' ירמיהו 24
קבלת הקהל משעה 8:30 בערב

נתרם לע"נ ר' מרדכי יהודה ב"ר
אברהם בלייער ז"ל - ז' תמוז תש"ד
חוקי חיים

גליון זה נתרם ע"י
ידידנו הרה"צ הנכבד
לע"נ אביו החשוב והיקר
הרה"ק שלום פויגל זצ"ל
בן הרה"ק אריה ליבוש זצ"ל
נפטר י' תמוז - תנצב"ה

גליון זה נתרם ע"י
הרה"ק משה ניראמה הי"ו
לע"נ אמו
מרת שרה ע"ה
בת ר' שמואל הלוי טירקל ז"ל
אשה צנועה וחסודה בעלת מעשים טובים
נלב"ע בשם טוב י"ב תמוז
שנת תשס"ו לפ"ק